

Del "Pal de paller" al "Catalanisme coral"

Universitat d'Estiu Ramon Llull | 1/7/2004

Ja sabeu que jo sempre he cregut que el triangle màgic d'un país és el triangle universitat, govern i territori. Pot ser el Govern de la Generalitat, pot ser el Govern d'una gran ciutat, i l'empresa. Si aquest triangle funciona, funciona tot. Si aquest triangle no va i no hi ha prou interrelacions, anem malament.

Catalunya ha sigut sempre un país molt singular: com que l'Estat no donava de si el que aquí es demanava, el país es va haver d'inventar moltes coses. Moltes vegades se les va inventar com a mini-estat, com a Mancomunitat... després com a Generalitat, també com a Ajuntament de Barcelona. I altres com a institucions privades que tanmateix tenien una vocació pública, començant per les escoles, que o eren privades o eren municipals, però en el fons el que volien ser era catalanes, com les escoles de la Mancomunitat.

Vet aquí, doncs, la vostra, una Universitat privada que en definitiva neix també d'aquest mateix impuls de la societat catalana de tenir institucions, tant si la llei, o l'Estat, o la situació política les permetia, com si no. I de tenir-les amb un alt nivell de qualitat. Dit això, jo només us demanaré una cosa: treballeu a igualtat de costos socials. És a dir, per què és tant important la Universitat Pública? Perquè és la Universitat de tothom. Perquè és la Universitat que no només parteix d'un disseny, privat o no, però relacionat amb l'excel·lència del país, sinó que a més pretén estendre aquesta excel·lència més enllà de les fronteres de les classes socials o de la capacitat econòmica.

Si voleu ser fidels a aquest esperit del vostre naixement, i que és tant comú a tantes iniciatives importants d'aquest país, haureu de tenir en compte que la vostra excel·lència encara es veurà millorada i serà més palesa en la mesura que sapigueu fer front en aquestes condicions, que són una mica més restrictives per a l'excel·lència.

Vull aprofitar aquesta ocasió que m'oferiu per **exposar algunes reflexions sobre el moment que estem vivint, sobre present i el futur de Catalunya**, un cop tancat el llarg -llarguíssim- cicle electoral que es va iniciar fa més d'un any amb les eleccions municipals i que acabem de tancar amb les eleccions europees.

La successió d'esdeveniments electorals i polítics ha estat molt intensa i ha donat lloc a interpretacions i balanços de tota mena. La opinió pública ja s'ha fet una composició de lloc sobre els actors

d'aquestes comtesses electorals i sobre l'argument de la situació política resultant.

Catalunya té, des de fa mig any, un nou govern. Amb un programa diferent, amb uns objectius diferents, amb noves sensibilitats, noves prioritats i amb estils també diferents. **Dilluns d'aquesta setmana vaig comparèixer al Parlament llargament per retre compte** de l'acció de govern d'aquests sis primers mesos. Ahir hi vaig tornar per una sessió ordinària de control. I també en això, en la disposició a rendir comptes, el meu Govern - i crec que el Govern espanyol també, per la assiduitat amb la que el president del Govern espanyol s'està sotmetent a l'escrutini del Parlament espanyol - estem marcant una diferència.

Però crec que **cal també un altre tipus de reflexió** (més enllà dels resultats electorals i dels primers balanços de gestió) i **amb voluntat de transcendir els esdeveniments** immediats i els càlculs a curt termini.

No crec errar gaire si interpreto que va prenent cos la idea de que **estem en un moment de transició a Catalunya i Espanya.** No és casual que, des de la distància, "**The Economist**" hagi titulat el seu recent informe sobre Espanya: "The second transition".

Jo crec que **els temes que no es posin sobre la taula ara, en l'inici d'aquesta segona transició, no seran comptats. I és molt important, en aquest moment precís, que tots els temes que han de marcar el futur estiguin sobre la taula, perquè aquells temes que no s'hi hagin posat seran escombrats** per la marxa endavant, que a partir d'ara serà frenètica, en els congressos que s'obriran de tots els partits polítics; en els debats de la tardor; en l'aprovació dels pressupostos... i immediatament després en l'aprovació dels estatuts basc i català i l'obertura del meló de la Constitució.

Obrim un període que jo crec que haurà de durar 25 anys o més. Estem obrint un segon quart de segle diferent, i per tant estem en un moment francament decisiu.

A Catalunya, amb unes o altres paraules i imatges, s'està aixecant acta del final d'un paradigma polític, gairebé diria d'un paradigma político-cultural, que ha configurat per a bé i per a mal la política i la societat catalana durant 25 anys.

És el paradigma forjat durant la Transició i interpretat de forma principal pel que -sense cap ànim pejoratiu- s'ha anomenat **pujolisme**: és a dir aquest conjunt format per quelcom més que un líder, més que uns partits, més que un moviment, i que

ha tingut la virtut d'ocupar i vertebrar l'espai central de la política catalana durant aquests anys. L'ha ocupat tan abastament que la part i el tot (la part activa i la resta més passivament) s'han confós completament durant una colla d'anys.

Ha estat **un paradigma fundat en la necessitat i, quasi diria, la obsessió per la recuperació, la reconstrucció i la preservació de la identitat nacional. I probablement ha estat més un paradigma negligent en la bona fonamentació i el bon ús de l'autogovern i dels seus instruments.** Ha estat més polític que administratiu o més ideològic que polític, com volgueu.

S'ha pensat des d'**un país a la defensiva**, instal·lat permanentment -o, almenys, massa sovint- en la identificació de perills d'enemics exteriors i també interiors, més que no pas des de el punt de vista d'un país optimista i segur de les seves capacitats i possibilitats, i no dic que això no estigués justificat, estic descrivint una situació.

Però aquesta **hiper consciència de la nostra fragilitat col·lectiva ha acabat per passar-nos factura**: la persistència en el discurs i en les actituds defensives enlloc d'enfortir-nos ens ha evidenciat més febles, els uns dels altres i potser de nosaltres mateixos, del que realment som.

Així hem posat la nostra llengua i la nostra cultura a la defensiva, en declarar-les en un estat de permanent normalització. **La lògica de la preservació essencial ha acabat per convertir-se, paradoxalment, en el principal obstacle per a l'exercici de la normalitat. La normalització s'ha menjat la normalitat, ha ofegat la normalitat. Sempre dic que això és comprensible, s'havia de passar per la normalització per arribar a la normalitat, el que passa és que probablement ja fa un cert temps que a la normalitat hi som i no ho sabem, o no ho hem confessat.**

Aquesta actitud defensiva ha convertit la cultura en una dependència a vegades viciada. El proteccionisme condemna sempre a la llarga a una eterna minoria d'edat, en el cas de la cultura catalana o en qualsevol altre cas.

I una **cultura permanentment sobreprotegida** pot acabar convertint-se en quelcom de massa fràgil, massa artificios, i gairebé diria fictici.

I **sense sistema immunològic.** Vull que se m'entengui. I que no corrin a esquinçar-se les vestidures els qui ens acusen constantment de voler desnaturalitzar, desnacionalitzar, desmuntar l'edifici de la nostra identitat. Justament el que reclama, avui, el President de la

Generalitat, és que comencem a mirar el present i el futur en clau d'exercici de la normalitat que ja tenim. Que enfortim el sistema. Que, com deia Miquel Martí Pol, ens llancem a caminar sense crosses.

El proteccionisme sense límit, dic, és un vici que ha contaminat les relacions entre el poder polític i el món de la cultura i el món dels mitjans de comunicació.

La independència reclamada i proclamada d'actors i de vehicles culturals ha acabat empantanegada en les xarxes d'un cert clientelisme sorgit de la intervenció pública per mitjà d'ajudes massa sovint poc transparents.

Estic convençut que en l'origen de l'enrevessada situació a que hem arribat hi havia la voluntat indefugible de defensar, protegir i impulsar la nostra cultura. Mai no negaré el mèrit i la conveniència d'actuar així en els primers anys de la llibertat recobrada.

D'una banda, la necessitat de recuperar anys i anys perduts per la persecució política; i d'una altra, la consciència d'haver d'encarrilar la cultura catalana en un mercat cultural dominat per altres cultures més potents -molt més potents- com l'espanyola i, en un sentit més ampli, l'anglosaxona.

El que ha succeït en la política cultural i de comunicació no és sinó un exemple -probablement el més característic- d'una cultura política que ha modelat la política i la societat catalana, la seva manera de relacionar-se amb Espanya i Europa i, també, la seva manera de posicionar-se al món.

Però el problema és que hem acabat enrocats en la defensa identitària, intentant aprofitar les conjuntures favorables per millorar la nostra situació, però renunciant a navegar en el mar obert per la incapacitat o la poca voluntat de cercar els aliats necessaris per solcar nous oceans amb seguretat. Potser ens ha sobrat proteccionisme i ens ha faltat coratge.

Sincerament, entenc que aquest paradigma que ha presidit la realitat i la interpretació de la realitat catalanes ha deixat de funcionar bé.

Avui, per llei de vida -i per les lleis de la política- el cicle protagonitzat per aquell moviment - que per comoditat hem anomenat pujolisme- s'ha esgotat. Amb tot el respecte que em mereix la persona que el va generar.

Les interpretacions sobre les causes d'aquest fet poden ser diverses: des de qui ho atribueix a causes personals (un recanvi de líder no prou reeixit), a qui apunta a un error tàctic (mantenir una determinada aliança política més temps del compte), passant pels qui creuen que aquella estratègia política està exhaurida o, fins i tot, pels qui - amb el final d'aquesta situació- entonen les absoltes pel catalanisme, equivocadament.

Com poden comprendre ni em pertoca ni aquest és el lloc adequat per a que els hi faci una exegesi d'aquestes interpretacions.

En canvi sí que m'interessa referir-me a la última qüestió, que de molt llarg ultrapassa les peripècies dels partits polítics. És a dir, m'interessa més **dilucidar la qüestió de si hi ha catalanisme després del pujolisme**. N'hi ha. I tant si n'hi ha. Aquesta és la qüestió. N'hi havia abans, n'hi ha hagut durant i n'hi ha ara. I n'hi seguirà havent, no ho dubtin.

M'interessa referir-me, doncs, a aquesta qüestió perquè **es vol fer estendre la brama**, com he dit fa un moment, **que el canvi polític esdevingut a Catalunya suposa l'inici d'un procés conscient de descatalanització** o, dit amb paraules més aparatoses per a alguns, que estem davant d'un procés imparabile d'espanyolització del país.

Podria tenir la temptació de despatxar aquest procés d'intencions dient que es tracta d'una visió interessada i pròpia d'una concepció patrimonialista de Catalunya, de la seva llengua i de la seva cultura, de la seva història i de l'acció política catalanista.

Aquesta concepció és la que legitimaria la pretensió de repartir patents de catalanitat i de catalanisme.

Però entenc que si fes això estaria entrant en un joc massa fàcil, d'esgrima política probablement gratificant pels qui la practiquen, i els qui de vegades la practiquem, però poc ben útil per aixecar un debat amb ganes de mirar endavant.

Els qui creiem que el vell paradigma ha esgotat la seva utilitat, el que hem de fer és pensar, assajar i articular un nou paradigma, amb tota l'ambició de país que això exigeix, però a la vegada amb tota la modèstia de comptar amb les lliçons i amb els fets positius del passat, sense els quals tampoc estaríem on som.

El meu punt de vista i el del meu Govern és diferent al punt de vista dominant fins ara. Bastant diferent. Perquè avui ja no és suficient defensar la identitat de Catalunya, de protegir la llengua i la cultura

catalanes, mirar de sobreviure en un context que considerem sistemàticament hostil. No, ja no es tracta d'això.

Es tracta de passar de la defensa a l'atac - en el bon sentit de la paraula- , de superar els tics defensius, de pensar més en el futur que podem construir que en el passat que volem preservar, de confiar més en les nostres possibilitats que de témer les nostres febleses i insuficiències.

Es tracta de rellegir el passat, sí, però amb menys beneiteria i també amb més curiositat. Perquè sinó partiríem de bases viciades. És curiós, perquè en tota aquesta preocupació que hem tingut per mirar més el que ens deia el passat que no pas el futur, tanmateix el passat no ha estat ben explicat. Per exemple, en aquest país hi ha la tendència a confondre el Consell de Cent i la Generalitat: pregunteu a la gent qui era Rafael de Casanova i us dirà, potser en un 70%, que era el President de la Generalitat, i en canvi era el Conseller en Cap del Consell de Cent de Barcelona. Un altre exemple: es parla de la Corona d'Aragó i alguns pensen que estic inventant una cosa nova, però només cal baixar des de la Diagonal cap a la Plaça Catalunya i passar per Rosselló, Provença, Mallorca, València i Aragó. I si baixeu més trobareu el Consell de Cent, la Diputació i les Corts Catalanes, és a dir, les institucions.

Ho teníem ben enfocat a principis de segle. Jo sóc un obsés de mirar el futur i tanmateix de buscar en alguns moments molt brillants del passat el punt de partida. Crec que ens hauríem de dedicar a fer aquest esforç, no de reconstrucció o reinvençió del passat, sinó de franca investigació sobre el que va succeir, perquè va ser realment extraordinari. El que va passar en aquest país els anys 6 i 7 del segle passat és extraordinari: la Solidaritat Catalana, el Pressupost de Cultura, que no era només de Cultura sinó que era d'escoles i d'educació, que va ser la base del Patronat Escolar i de les escoles municipals de Barcelona.

Torno al que he dit al principi de tot: com que l'Estat no donava de si el que aquest país volia, el país es va inventar la solució. I la solució va ser una trampa. L'Ajuntament de Barcelona va entabanar a l'Estat: com que aquí hi havia mar i a Madrid no, aquí hi havia d'haver l'Escola del Mar. I l'Escola del Bosc... i tantes altres, que figurava que eren escoles per a nous projectes, però era mentida, en realitat s'estava muntant un sistema escolar nou. I després va venir la Mancomunitat, amb unes escoles d'una categoria molt noucentista, extraordinària.

Segurament ens enganyaríem si penséssim que ara podem fer igual, perquè aleshores, malgrat tot, es tractava de que una part de la classe mitja-baixa entrés al sistema d'excel·lència educativa. I no

tant com ara, amb la universalització no hi ha només classes mitges-baixes relativament nombroses però no massives, sinó d'un país que està sofrint un creixement demogràfic de portes enfora molt important. Els problemes per tant són molt diferents. En tot cas, fixeu-vos, l'any 1906-1907: Solidaritat Catalana; Pressupost de Cultura; Congrés d'Escriptors Catalans; l' "Enllà" de Joan Maragall; les cartes Maragall-Unamuno... que diuen molt sobre el que aquell país era i hauria de ser cent anys després; "Les senyorettes d'Avinyó" de Picasso; l'inici dels congressos municipalistes, que si aneu seguint la història, són aquells que van marcar la pauta del progrés polític cap a la Segona República, cap a l'intent d'una democràcia no autocràtica.

Tot això haurà de ser, crec, objecte d'una gran celebració, que no dic pas que hagi de ser un altre Fòrum. Dic que Catalunya haurà de fer aquesta gran celebració, mirant el passat com a punt de partida d'un altre salt endavant que ara hem de fer com es va saber fer en aquell moment, per molt que després el futur immediat va ser tan dramàtic, com tots sabem.

Hem de passar doncs **de la normalització a la normalitat.**

De la celebració de les derrotes a la de les passes endavant.

De la reivindicació a la proposta catalana: Catalunya no s'ha de queixar més, no ha de bramar, no ha de plorar... Catalunya ha de proposar. Ha d'exigir, però en el sentit més cordial de la paraula.

Del proteccionisme a la llibertat amb regles equitatives.

De la ficció d'un món una mica fet a mida a la realitat del món tal com és, del món obert. Les fronteres no existeixen, ni per bé ni per mal, i per tant, enyorar-les és absurd.

En definitiva, estem parlant d'una **nova cultura política i cívica**, d'un **canvi en la nostra mentalitat col·lectiva** que hauria d'alimentar un nou escenari polític vàlid per a la Catalunya dels propers vint-i-cinc anys.

Els canvis en la mentalitat col·lectiva no es fan d'un dia per l'altre, ni òbviament es decreten.

No és cosa d'avui per demà **unir cívicament Catalunya fins aconseguir que s'expressin totes les Catalunyes**: la que ha parlat o s'ha sentit expressada fins ara, la que ha callat o no s'ha sentit ben expressada i, també, la que encara no té consciència de poder-hi dir la seva, però que n'anirà aprenent en els propers anys.

Ras i curt, no s'improvisa en un dia una **nova síntesi** que representi els valors compartits, les aspiracions socials, els imaginaris col·lectius que donaran sentit i cohesió a la Catalunya del primer terç del segle XXI.

No s'inventa el patriotisme. El patriotisme pensat pels fills més que no pas des dels avis. És el que estic proposant. No s'inventa. Sense oblidar allò, però pensat pels fills. El patriotisme que neix del barri endreçat, de l'escola lluminosa, de la sanitat propera. Aquest és l'autèntic patriotisme. El dels països que han fet la seva revolució en el moment que l'havien de fer i que han sigut capaços de basar el patriotisme justament en l'orgull que té cada ciutadà, no aquell de més nissaga o el que més s'ha abraçat a la bandera, o el que més ha sabut interpretar la pròpia identitat de país. Sinó el patriotisme d'aquells que arribant allà moltes vegades des de fora, moltes vegades des de les classes baixes d'aquell mateix país, han vist gratificada la seva identitat personal per la existència d'un sector públic, d'un estat, d'una societat vertebrada que els donava raó de les seves pretensions i que els feia persones. Aquest és l'autèntic patriotisme des del meu punt de vista. I això és el que hem de pretendre.

Cap on crec que ha d'apuntar aquest nou paradigma?

S'ha acabat la Catalunya del "Pal de paller"? Probablement la resposta sigui Sí.

En altres moments m'he servit de la bella imatge espriuenca dels fragments del mirall que, reunits, permetien que Catalunya es veiés sencera.

Avui els proposo que comencem a pensar i a parlar en termes d'una mena de catalanisme que podríem anomenar **Catalanisme coral**. **Amb veus diverses, que ni sempre hagin de ser les mateixes ni hagin de tenir sempre el mateix so, i que no ens preocupi que no el tingui. Això no vol dir que siguin dissonants. Una coral no és un sol so; és una coral, però tanmateix és eufònica.**

El "pal de paller" és la imatge d'una centralitat que, tant com galvanitza i concentra al seu entorn, exclou del projecte tot allò que no se situa en funció del propi subjecte polític central. Això és fins a cert punt lògic o necessari en els períodes de construcció del país o de re-construcció del país.

Però ja no podem aspirar més temps a ser una excepció permanent, una nació sense estat debatent-se entre ser motor d'Europa o locomotora d'Espanya. Hem de ser les dues coses alhora.

Catalunya ha de tenir menys por i més ambició.

L'Euroregió i l'Espanya plural i diversa han de desactivar les pors i permetre'ns caminar amb més naturalitat per abordar els nostres objectius. A tots els nivells: el cultural, el lingüístic, el polític, l'econòmic, el geoestratègic... El nacional, en definitiva.

M'agradaria posar alguns exemples concrets de la nova actitud que proposo.

No se'ls escaparà que la proposta de l'**Euroregió** Pirineus-Mediterrània, consistent en articular un espai econòmic d'àmbit superior al marc estricte de Catalunya, va en aquesta direcció i moltes vegades per raons d'economies d'escala. Si no tenim l'escala d'aquesta Euroregió no tindrem algunes de les coses que pensem que tenim dret a tenir, però que ningú ens regalarà si no creem el mercat interior que les faci rendibles. Per menys d'una població de 10, 12 o 16 milions d'habitants difícilment és pot tenir un aeroport transoceànic. I això implica no només voler-ho, no només proclamar-ho.... també construir línies d'alta velocitat que connectin aquests punts. Jo sóc un obsés de que Catalunya es definirà sobretot per la equidistància, la capacitat d'accés a cada un dels seus punts. Perquè la Catalunya estricta és un país suficientment petit tot i que molt rebregat i, per tant, costos de comunicar, en termes econòmics i en terme ecològics, però que tindrà la seva excel·lència el dia que puguem dir que viure a Olot, o a Tortosa, o al Pallars, des del punt de vista de l'accés, del tren, dels serveis, sigui raonablement similar a punts de més centralitat.

Doncs bé, la proposta d'Euroregió va en aquesta direcció, no solament per fonamentar el nostre futur econòmic sobre bases més àmplies i potents que assegurin el progrés, la competitivitat i el benestar en el nou marc europeu. Sinó també en el sentit de trobar un referent que simbolitzi la vocació europea de Catalunya i la nostra manera d'estar a Europa. Una manera, si volen, de visualitzar la interdependència a escala europea i, a la vegada, la relativitat creixent de les fronteres i els límits estatals.

En l'**àmbit lingüístic**, més enllà de la necessitat política de protecció i estímul del català i més enllà de la decisiva batalla dels propers anys per a **que l'Estat espanyol assumeixi amb totes les conseqüències el seu caràcter plurilingüístic -amb el reconeixement europeu inclòs-**, podem proposar-nos esdevenir un idioma bandera de tots els idiomes que corren perill de perdre's. Aquesta és una possibilitat que hem de considerar, sobretot perquè el nostre no es perdrà, encara que hi ha qui diu que sí. I jo estic convençut de que no. **En aquest sentit el català és, també,**

d'alguna forma una icona. I ha de fer servir aquesta icona com a capital. Pot fer-ho.

Crec sincerament que el català s'ha de posar al servei d'una causa que el transcendeix i fent-ho es beneficiarà també a ell mateix.

Fa pocs dies vaig participar al Fòrum en un Diàleg sobre la diversitat lingüística. Un expert d'origen irlandès que ara viu a Gal·les va proclamar la necessitat o la possibilitat de crear un museu mundial dels idiomes, a manera de laboratori o centre d'investigació. Jo li vaig contestar que aquesta és una idea molt interessant per Catalunya. Perquè si s'ha de generar al món un laboratori o un lloc on estiguin acumulats els registres i els escrits en tots els idiomes que encara existeixen i que estan en perill de desaparèixer, el lloc ideal és Catalunya. I aquí és on el català probablement s'ha de guanyar el reconeixement. No només per la via de proclamar-se exactament igual que les llengües estatals, perquè el català, tot i sent més important, des del punt de vista numèric i literari, que moltes llengües estatals, és molt fàcil d'entendre que els estats el dia que es reuneixen no el comptin com a tal. És molt difícil d'aconseguir que el català sigui considerat igual que una llengua estatal a Europa. I és un mèrit del Govern espanyol aparèixer amb una fórmula, que no existia inicialment en el projecte de Constitució Europea, i que és un punt de partida.

Amb això vull dir que els catalanoparlants sentim com a pròpia la causa general de la diversitat lingüística. És la nostra causa. Ens hi va la identitat, la memòria i l'esdevenidor. El noble combat per la llengua catalana no el lliurem en solitari, no és un combat estrictament només per a nosaltres. La nostra causa és també la causa de totes les llengües del món que no tenen prou reconeguts els seus drets i estan més o menys amenaçades d'extinció.

Òbviament, l'important no és que el català sigui una icona, l'important és que el català visqui. Contra el que es diu massa sovint, el català no l'hem de només "defensar". L'hem de conrear, l'hem d'expandir, l'hem d'esponjar internament per a que hi càpiguen totes les variants i l'hem de portar més enllà de les seves fronteres internes i externes, amablement, amigablement. Amb tenacitat. Jo sempre poso l'exemple de tres expressions de la llengua catalana: del que aquí diem capvespre, a les Illes diuen s'hora baixa i a la terra dels meus avis, a Monóver, en diuen la poqueta nit. Són tres maneres diferents de dir en català el mateix. És una llengua i al mateix temps és una llengua internament molt plural.

Però això no és una tasca fàcil. Conciliar la necessària unitat de l'idioma amb la seva diversitat real no és pas gens fàcil. Si volem unir tots els qui l'haurien de defensar perquè el projecte tingui

economies d'escala i, per tant, sigui viable, resultarà que la unitat necessita de la diversitat. No és el mateix sobreviure amb una base demogràfica de 6 milions que amb una de 12. Però els 12 no els tindrem sense flexibilitat interior. Duresa i elasticitat alhora, dues coses que no són gens fàcil de conjuminar.

El nou projecte col·lectiu que ha d'assegurar la nostra identitat, reforçar la nostra capacitat de decisió, situar-nos en la nova Europa, fer-nos competitiu en un món global i, per tant, garantir el progrés econòmic, social i espiritual dels catalans i les catalanes del nou segle ha de sorgir d'una nova cultura política més oberta, més creativa, més plural i amb més ambició real que verbal.

En els propers mesos penso anar desenvolupant aquesta reflexió que avui he iniciat davant de tots vostès.

Perdonin-me la impertinència d'haver utilitzat un marc universitari com aquest per fer-ho, però francament no en conec d'altre millor per incitar i convidar a debatre.

Aquesta ha estat la meva intenció: provocar el debat col·lectiu, coral, plural sobre el sentit de l'acció cívica i política que Catalunya afrontarà en els propers anys.

Perquè seria una paradoxa que Catalunya entrés en un procés de reformes institucionals i polítiques de gran abast i que, a la vegada, l'enfonsament del vell paradigma cultural provoqués la percepció de greus dubtes sobre la identitat col·lectiva i sobre la viabilitat com a país. Ens cal entendre que el canvi de paradigma no només és possible sinó que és necessari.

Aquesta és la qüestió que els hi vull deixar sobre la taula.

Moltes gràcies per la seva atenció i que tinguin una molt bona Universitat d'Estiu.

Pasqual Maragall